

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาในบทนี้ได้นำเสนอองค์ความรู้เพื่อการวิจัย โดยนำเสนอหัวข้อสำคัญตามลำดับดังนี้

1. สังคมวัฒนธรรมล้านนาไทยและภาคอีสาน
2. วรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก
3. ทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรม
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก

1. สังคมวัฒนธรรมล้านนาไทยและภาคอีสาน

อาณาจักรล้านนากับอาณาจักรล้านช้างเป็นเสมือนอาณาจักรแฝดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวคู่กันมาในภูมิภาคนี้ อาณาจักรทั้งสองได้เกิดขึ้นมีพัฒนาการต่อเนื่องกันมาในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน พัฒนาการทางวรรณกรรมของล้านนาเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาพร้อมกับความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาแต่สมัยพระเจ้ากือนาจนถึงยุคทองของวรรณกรรมคือในสมัยพระเจ้าติโลกราช พระองค์ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.1984- 2031 และได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงเวลาที่เชียงใหม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าใน พ.ศ. 2101

ขณะเดียวกันอาณาจักรล้านช้างก็ได้เจริญรุ่งเรืองมากในยุคสมัยของพระโหราธิบดีระหว่าง พ.ศ. 2059-2091 อาณาจักรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในอาณาจักรล้านนามีพระภิกษุผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกจำนวนมากเพราะมีการศึกษาภาษาบาลีในหมู่สำนักปราชญ์อย่างแตกฉาน วรรณกรรมพุทธศาสนาของล้านนาในยุคนั้นจึงเจริญรุ่งเรืองมาก พระเจ้าโหราธิบดีแห่งอาณาจักรล้านช้างทรงเลื่อมใสศรัทธาได้นิมนต์พระสงฆ์ให้นำพระไตรปิฎกไปยังอาณาจักรล้านช้าง แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรทั้งสองมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด วรรณกรรมท้องถิ่นของทั้งสองภูมิภาคจึงได้แพร่ขยายไปมาซึ่งกันและกันอย่างมาก(สร้อยศรี อ่องสกุล. 2529 : 29) นอกเหนือจากนี้

นักมานุษยวิทยา ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติไทยในอาณาจักรล้านช้างของลาวกับคนไทภาคอีสานของประเทศไทยว่าอิทธิพลอารยธรรมของล้านช้างได้แพร่ขยายในบริเวณลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยรวมทั้งมีความใกล้ชิดทางด้านชาติพันธุ์กันมากกว่าชนชาติไทยในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (สุเทพ สุนทรเกสัช.2511:230)

2. วรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก

ผู้ประพันธ์

พญาคางคกและคันคากทั้งสองฉบับไม่ปรากฏผู้ประพันธ์ แต่ฉบับล้านนาไทยได้ระบุเพียงผู้สร้างไว้คือ ครูบาเจ้าหลวงอริยะ

แก่นของเรื่อง(Theme)

ปฏิบัติตามหน้าที่โดยไม่มีอคติ

เนื้อเรื่องย่อ

ฉบับล้านนา พญาเอกราชครองเมืองมิถิระนคร มีมเหสีชื่อนางจันทเทวี ครองราชย์สมบัติด้วยความสุข ต่อมานางจันทเทวีฝันว่ามีนาคตัวหนึ่งไปหอบเอาพระอาทิตย์ไว้ พระอาทิตย์พานาคเหาะขึ้นไปบนท้องฟ้า แล้วตกลงมา นางจันทเทวีจึงอุ้มพระอาทิตย์เอาไว้ ต่อมานางจันทเทวีทรงครรภ์และประสูติพระโอรสในรูปคางคก เมื่อกุมารคางคกเติบโตเป็นหนุ่มก็คิดอยากมีคู่ครอง จึงขอร้องพญาเอกราชพระบิดา แต่พระบิดาไม่ทรงอนุญาต ท้าวคางคกจึงได้อธิษฐานขอต่อพระอินทร์ พระอินทร์จึงเนรมิตปราสาทพร้อมอุ้มเอานางอูรชูที่ปีจากเมืองอูรชูทวีปมาเป็นพระชายาท้าวคางคก ท้าวคางคกและนางอูรชูอุปที่ปกครองรักกันทั้งสองมีพระโอรส 1 พระองค์ นามว่า เทวกุมารและมีพระธิดานามว่าสีดา

ต่อมานางอูรชูที่ปีได้เล่าความเป็นมาของตนเองให้พญาเอกราชและนางจันทเทวีฟัง พญาเอกราชจึงได้ให้ทานสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้การทำบุญจะได้ไปเกิดในแดนสวรรค์ตามที่นางอูรชูที่ปีเล่า และได้ทำพิธีราชาภิเษกให้กุมารคางคกขึ้นเป็นกษัตริย์ ครองเมือง ๆ หนึ่ง และประทานนามใหม่ให้ท้าวคางคกนามว่า ชัยยะสักโก ในงานราชาภิเษกพระอินทร์ได้ประทานดาบสรีร์กัญไชยค้ำแก้วและธนูวิเศษ ท้าวจตุโลกบาลได้ประทานกงจักรแก้ว พญานาคได้ถวายแก้ววิเศษ 7 ประการ พญาอินทร์สุรินทรราชา

และเทวดาอื่น ๆ ได้นำข้าวปลาอาหาร สัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ ช้างม้า หมู เสือ เห็น ก่าง ผึ้ง มอด และ อีงอ่าง และคนที่มียาอายุใน 2 พันปี ได้นำเอาอาหารและเสื้อผ้าอาภรณ์ทิพย์นำมาถวาย ส่วน ผุ้งสัตว์และแมลงทั้งหลายได้นำเอาอาหารชนิดต่าง ๆ มาถวาย บางพวกก็ขับร้องเป็นเสียงดนตรี ขับกล่อมไพเราะระงมทั่วทั้งเมือง ชาวชมพูทวีปทั้งหมดได้มาส่งส่วยถวายบรรณาการแก่พญาคางคก ชาวชมพูทวีปไม่สนใจพญาแถนทำให้พญาแถนโกรธระงับไม่ให้ฝนตกลงมายังมนุษย์ ทำให้เมืองมนุษย์เกิดความแห้งแล้งไปทุกที่ ยกเว้นบ่อน้ำทิพย์ของพญาคางคกซึ่งไม่แห้ง ชาวโลกได้ได้รับความเดือดร้อน ท้าวพญาทั้งหลายจึงพากันมาถามพญาคางคก พระองค์จึงเล่าถึงเหตุปัจจัยในโลกแล้วนำพญาทั้งหลายไปถามพญานาค เมื่อไปถึงพญานาคก็เนรมิตเมืองต้อนรับแล้วพญานาคจึงตอบความจริง และบอกหนทางไปสู่เมืองแถนแก่พญาคางคกด้วย พญาคางคกจึงเตรียมทัพพร้อมด้วยบริวาร มีพญาครุฑ พญานาค และเหล่าบริวารสัตว์อื่น ๆ เพื่อยกทัพไปรบพญาแถน

พญาคางคกลาพระบิดาไปรบกับพญาแถน โหรได้ทำนายหาฤกษ์ยามดี พญาคางคกพร้อมด้วยนางอัครราชูทีปและพญาทั้งหลาย 8 หมื่น 4 พันคน ยกทัพขึ้นไปเมืองแถน โดยให้พญาครุฑ พญานาค ช่วยกันหาหินมาก่อเป็นทางขึ้นไปถึงเมืองแถนบนสวรรค์

พญาคางคกพร้อมด้วยกำลังพลได้รับชนะพญาแถนแล้วพญาคางคกได้สั่งสอนพญาแถนให้พญาแถนตกแตงน้ำฝนให้ตกลงมายังโลกมนุษย์ตามฤดูกาลมีข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ เมล็ดข้าวใหญ่เท่าลูกมะพร้าว

เมื่อเสร็จศึกแล้ว พญาคางคกและนางอัครราชูทีปพร้อมด้วยไพร่พลกลับคืนเมืองมนุษย์ พญาเอกราชผู้เป็นบิดาจึงได้ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญและฉลองชัยชนะให้กับพญาคางคก ต่อมาพญาเอกราชและพระมเหสีก็ได้เสด็จสวรรคตในเวลาใกล้เคียงกัน เสนาอำมาตย์ทั้งหลายจึงได้ทำพิธีราชาภิเษกให้พญาคางคกครองเมืองมีอิระนครแทนพญาเอกราชต่อไป

พญาคางคกครองเมืองด้วยความตั้งมั่นในทศพิธราชธรรมแห่งกษัตริย์ และอบรมสั่งสอนชาวเมืองทั้งหลายให้ตั้งอยู่ในความดี ต่อมาอีก 4 พันปี นางแก้วอัครราชูทีปจึงเสด็จสวรรคต เมื่อพญาคางคกจัดงาศพนางเสร็จแล้วไม่นาน จึงรู้ตัวเองว่าแก่ชรามากจึงได้ทำพิธีราชาภิเษกยกเมืองให้ท้าวกุมารราชโอรสขึ้นครองเมืองต่อไป ต่อมาไม่นานพญาคางคกก็เสด็จสวรรคต

ฉบับภาคอีสาน

พระยาเอกราชครองเมืองอินทปัตถ์มีมเหสีนามว่าสีดา ก็นิ่งหนึ่งพระนางทรงสุบินว่านาคเกี้ยวกุมเอาพระอาทิตย์ลอยลงมาพระนางทรงอุ้มเอาไว้ หลังจากนั้นได้ทรงครรภ์แล้ว

ประสูติพระโอรส ในคางคกเมื่อท้าวเธอเป็นหนุ่มได้ขอพระราชบิดาหาคู่สมรสให้ พระองค์ พระราชบิดาไม่ทรงอนุญาต เจ้าชายจึงอธิษฐานขอพรจากพระอินทร์แล้วได้รับประทานปราสาทและทรงอุ้มนางอัครกฤที่ไปจากอัครกฤทวีปมาสมสู่ เจ้าชายคั่นคากได้ลอคคางออกเป็นชายรูปหล่อ หลังจากนั้นพระยาเอกราชทรงราชาภิเษกให้เจ้าชายคั่นคากเป็นกษัตริย์ครองเมืองอีกแห่งหนึ่งแล้วประทานนามใหม่ว่า พญาหลวงคั่นคาก ในงานราชาภิเษกพระอินทร์ได้ประทานดาบวิเศษชื่อสิริภักขุชยะด้ามแก้วและธนูวิเศษ ท้าวจตุโลกบาลได้ประทานกองจักรแก้ว พญานาคได้ถวายแก้ววิเศษ 7 ประการ พญายักษ์และพญาเวสสุวรรณได้นำโภชนาหารเงินคำมาถวาย เทวดาทั้งหลายได้นำราชรถช้างม้ามาถวาย ท้าวพระยาเสนาอำมาตย์ปุโรหิตาจารย์ประมาณว่าได้ 12 โกฎีกี่เข้ามาสู่โพธิสมภาร ส่วนฝูงสัตว์และแมลงทั้งหลายได้นำอาหารชนิดต่างๆมาถวาย บางพวกก็ขบร้องเป็นเสียงดนตรีขับกล่อมไพเราะระงมทั่วทั้งเมือง ชาวชมพูทวีปทั้งหมดได้มาส่งส่วยบูชาถวายบรรณาการแก่พญาคั่นคาก ชาวชมพูทวีปไม่สนใจพญาแดนทำให้พญาแดนโกรธระงับไม่ให้ฝนตกลงมายังมนุษย์โลก ชาวโลกเดือดร้อนมาอ่อนวอนให้พญาคั่นคากช่วยแก้ปัญหา พระองค์จึงรวมพละนาค ยักษ์ ครุฑ มนุษย์ สัตว์และแมลงต่างๆร่วมมือกันโดยให้ขนาดคั่นคากขึ้นจากพื้น ครุฑคาบหินภูเขาให้ปลวกคาบเอาดินมาเสริมก่อสร้างทางขึ้นไปถึงเมืองแดนบนสวรรค์ พญาคั่นคากพร้อมกำลังพลขึ้นไปรบชนะพญาแดนแล้วให้แดนตกแต่งฝนให้ตกมายังโลกตามฤดูกาล ขอให้ไม้ข้าวเมสึดเท่ามะพร้าวเกิดขึ้นเองแล้วหลังไหลมาอยู่กลางของชาวมมนุษย์โดยไม่ต้องปลูก พญาคั่นคากพร้อมไพร่พลกลับมายังโลกปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม ฝนได้ตกต้องตามฤดูกาล พลเมืองปลูกข้าวองามมากเมล็ดข้าวโตเท่าผลมะพร้าวหล่นจากขั้วหลังไหลมาอยู่เอง ที่ทำยังไม่ทันข้าวก็เคลื่อนตามถนนหนทางบางคนเก็บไปทิ้งตามป่าก็กลายเป็นเผือกมัน บ้างก็ใช้มีดฟันจนข้าวกลายเป็นเมล็ดเล็กๆ ชาวเมืองมีความสุขจนกระทั่งพญาคั่นคากสวรรคต ส่วนเส้นทางไปเมืองแดนยังเหลืออยู่แต่กลายเป็นทางเรือเขากาด ชาวมมนุษย์ได้ขึ้นไปเรียนวิชาอาคมกล้าจากแดน กลับลงมาโลกอวดวิชาอาคมก่อการวิวาททำศึกสงครามชาวเมืองเดือดร้อนไปทั่ว พญาแดนไม่พอใจจึงยิงธนูตัดเรือเขากาด รากเรือเขากาดเน่ากลายเป็นหนองกระแสน

ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นคุณสมบัติที่ดี 10 ประการ เป็นธรรมสำหรับพระราช ซึ่งมีความคิดมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สาละสำคัญของธรรมหมวดนี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง และผู้ปกครอง

ระหว่างรัฐที่จะไม่เอาเปรียบและรุกรานซึ่งกันและกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้ได้ประโยชน์สุขทั่วหน้ากัน พระราชาจะต้องปกครองบ้านเมืองโดยยึดมั่นในธรรม 10 ประการ

ทศพิชราชธรรม 10 ประการ ประกอบด้วย

1. ทาน คือ การให้สิ่งที่ควรให้ เป็นการแผ่แผ่ให้ปันและการสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการศึกษา การรักษาพยาบาล การคุ้มครองชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และอาชีพ ตลอดจนช่วยเหลือคนเล็ยงดูตัวเองไม่ได้
2. ศีล คือ ความมีศีลธรรม สำรวม ควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องเรียบร้อย คึงาม ตามบัญญัติแห่งรัฐและศาสนา
3. บริจาค คือ การเสียสละเพื่อส่วนรวม ในการมอบตนเข้าไปรับภาระปฏิบัติ คำนึงงานของประชาชน หมู่คณะ ประเทศชาติ ด้วยการเสียสละอย่างแท้จริง รวมทั้งมีใจกว้างขวาง มีการให้เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการเสียสละหวังแห่งเพื่อข่มความโลภและตระหนี่แห่งตน
4. อาชีวะ คือ ความซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน และต่อบุคคลอื่น มีความภักดีต่อประเทศชาติและตั้งอยู่ในสุจริตธรรม
5. มัทวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยนทั้งกายและวาจา ไม่แข็งกระด้าง มีคำพูดนุ่มนวล ไพเราะ อ่อนหวานต่อคนทั่วไป มีอหยาตย์อันงาม ละมุนละไม รับฟังคำแนะนำ ตักเตือน
6. ตปะ คือ การมีอำนาจหรือธรรมในตนที่ทำลายหรือขจัดความชั่วไม่ให้กำเริบ เป็นอำนาจที่ปราบปรามจิตใจของผู้ปกครองเองให้อยู่ในระบบบ ไม่ออกนอกกรอบไป ทำให้เกิดความเคารพยำเกรงด้วยการบำเพ็ญเพียร เหาชนะบาปกรรม ขจัดความชั่ว
7. อักโกระ คือ ไม่กลัวโกรธโดยวิสัย มีความเมตตา รักและปรารถนาดีต่อผู้ได้ปกครองโดยสม่ำเสมอ ด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่เห็นแก่ตัว มุ่งให้เขาเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน
8. อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนให้ประชาชนได้รับความทุกข์ยาก มีความกรุณาช่วยเหลือให้ผู้อยู่ได้ปกครองพ้นจากทุกข์ภัย
9. ขันติ คือ ความอดทน อดกลั่น รู้จักข่มใจและห้ามใจตนเอง ทนทานต่อกิเลสและทุกข์ มิให้แค้นพานแก่กรรม มีสติควบคุมจิตใจให้คงที่อยู่ตามปกติ ไม่ให้กำเริบอ่อนไหวในเมื่อเผชิญกับ

ความยุ่งยากลำบาก ภัยอันตราย เป็นธรรมที่ทำให้ฟันฝ่าอุปสรรคไปถึงจุดหมายปลายทางได้ แสดงถึงความเข้มแข็งและกล้าหาญ

10. อวิโรธนะ คือ การประพุดไม่ผิดจากความเที่ยงตรง ดำรงอยู่ในความ ยุติธรรมมีความสงบเสงี่ยม มีสติควบคุมรักษามารยาททางกาย วาจา ให้เป็นสุจริตและสุภาพ ไม่ผิดระเบียบประเพณี ตลอดจนกฎหมาย และศีลธรรม มีมีความสุขเมื่อจะเสียดิถีจันติ

อิตถลองค์สำหรับพระราชหรือผู้ปกครองบ้านเมือง มี 3 อย่าง ประกอบด้วย อิตเจ้า คลองขุน อิตท้าวคลองเพี้ย และอิตไพร่คลองนาย ในที่นี้จะกล่าวถึงอิตเจ้าคลองขุน

ตัวอย่างอิตเจ้าคลองขุน

เป็นขุนนี้	ว่าความให้มันแน่	จริงเทอดู
อย่าได้ เห็นแกไถ่	สาวไม้โคตรวงค์	แท้ค้าย
เป็นขุนให้	กะนิงใจปานพอ	เงาเทอดู
อย่าได้ ฮักฝ่ายหุ่น	ซังหีบตี	แท้ค้าย
ตัวหาก เทียวทางไถ่	ปักคูเฮือนคูสิฮอด	เสียดแล้ว
อย่าได้ ปบแล่นปลิ้น	คือแท้อยู่หลัง	เพิ่นค้าย
กันว่า ความมีให้	ตรัสไปด้วยชื่อ	
นางงู อย่าได้เคียด	นางเจียดอย่าได้ตาย	แท้ค้าย

ลักษณะคำประพันธ์

พญาคางคกฉบับล้านนาไทยประพันธ์ด้วยร้อยแก้วเทศนาสำนวนเทศน์มหาชาติมี

ลักษณะคำประพันธ์ดังนี้

เริ่มต้นด้วยภาษาบาลีเป็นจตุณิยบทแล้วขยายความด้วยภาษาไทยจนจบกระแสความ

ตอนนั้น

นโม ตัสสัตถุ นิมิตตะนิต อิทะสัตถา สาวัตถิยัง เขตวันเน อนาถะบิณฑิกัสสะ อารามะ พุทพิทกะ อารัพกะเทสิ สาระโว ดุราโสตุชนะ สัพพริสสะทังหลาย สัพพา อันว่า สัพพัญญู พระพุทธเจ้า ตนเป็นครูแก่คนแลเทวดาทังหลาย วิหาระภู ก็อยู่เขตวันเน ในป่าเข ตะวันอาราม อันเป็นอารามแห่งนางอนาถะบิณฑิกะมหาเสฎฐี สาวัตถิยัง อันมีในท่ไถ่เมืองสา วัตถิราช ฌีอรกะเถสิพระที่วัดติเทศนา ยังรัมมเทศนาบาทบทต้นว่า นิมิตต์ ดังนี้แล

พญาคางคก 185, 199

พจนานุกรมฉบับภาคอีสานที่ปริวรรตและตรวจชำระโดย ผ่าน วงษ์ฮ้วน ประพันธ์
ด้วยกลอนอ่าน

พิฑูร มลิวัลย์ ได้ชำระวรรณกรรมเรื่องขุนทิงพิมพ้ออกเผยแพร่เมื่อ ปี 2511 ใน
หนังสือเล่มนี้ผู้ชำระได้ให้ความรู้เกี่ยวกับ กลอนอ่านหรือโคลงสารเอาไว้ด้วย

กลอนอ่าน เป็นชื่อคำประพันธ์ชนิดหนึ่งของอีสาน มีชื่อเป็นภาษาอีสานหลายชื่อ
ได้แก่ “กอนอ่าน กอนเจ็ด กอนเทศน์ โคลงสาร”

คำประพันธ์ประเภท “กอน”

กอนในภาษาอีสาน หมายถึง ไม้ที่พาดเรียงกันบนแปสำหรับวางเครื่องนุ่งห่ม
กอนในฉันทลักษณ์ จึงหมายถึง คำที่เรียงเรียงเป็นแถวดังกอนเรือน

กอน สะกดตามเสียงอ่านในภาษาอีสาน ในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า กลอน เพื่อมิให้
เกิดความสับสน

กลอนของอีสานแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือกลอนอ่านและกลอนลำ ในที่นี้ผู้วิจัยจะ
กล่าวถึงเฉพาะกลอนอ่านเท่านั้นเพราะเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

กลอนอ่าน เป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่งที่กวีอีสานโบราณนิยมนำมาแต่งวรรณกรรม
โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องยาว สำหรับอ่านเป็นทำนองเสนาะตามท่วงท่าของภาษาอีสานหรือ
สำหรับเทศน์ สวด หรืออ่านเพื่อเป็นข้อสอนใจและเพื่อความบันเทิงใจในโอกาสต่าง ๆ เช่น
งานเขื่อนดี (งานศพ) และงานทำบุญต่าง ๆ

กลอนอ่านมีลักษณะดังนี้คือ กลอนอ่าน 1 บทมี 2 บาท บาทละ 7 คำ อาจมี
คำเสริมเข้าข้างหน้าของแต่ละบาทได้อีก 2-4 คำ และอาจมีคำสร้อยท้ายบาทของแต่ละบาท
ได้อีก 2-4 คำ

กลอนอ่าน เป็นคำประพันธ์ที่ไม่เคร่งครัดในเรื่องลักษณะบังคับสัมผัสนอกแต่คำนี้
ในเรื่องเสียงวรรณยุกต์อยู่บ้าง ดังนั้นถ้าขีดเสียงวรรณยุกต์เป็นเกณฑ์จึงจำแนกกลอนอ่านได้
เป็น 2 ชนิด คือ กลอนอ่านบาทเอกและกลอนอ่านบาทโท

แผนผังกลอนอ่านหรือโคลงสาร มีลักษณะดังนี้

บาทเอก	(00) 000	0000	(00)
	(00) 000	0000	(00)
บาทโท	(00) 000	0000	(00)
	(00) 000	0000	(00)

ตัวอย่างคำประพันธ์กลอนอ่านจากเรื่องพญาคันคากดังต่อไปนี้

อันว่า	ใจเมืองได้	ลูกสาวพญาใหญ่	จริงแล้ว
นางจ๊ก	มีลูกเต้า	แทนเชื้อสืบเมือง	เจ้าเอย
อันว่า	เทวดา	แดนไกลพญาหลวง	เสวยราช
อันว่า	ทศราชแท้	เมืองบ้านข่มเข็น	เจ้าเอย

พญาคันคาก 123

3. ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์วรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

1 ทฤษฎีวรรณกรรม (Theory of Literature) วรรณกรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ

1.1 สำเนียงแห่งภาษา (Phonetic) หรือน้ำเสียงของภาษา (Tone) ที่แสดงทัศนคติหรือลักษณะนิสัย จากการพูดหรือเขียน (A Manner of Speaking or Writing That Show a Certain Attitude on Part Speaker or Writer) นักวิจารณ์ต้องวิเคราะห์ความหมายของวรรณคดีจากคำ เสียงและจังหวะต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความงาม ความขลัง ความเชื่อถือ ความศรัทธา เป็นภาษาสามัญชนหรือภาษาชั้นสูง เช่นภาษาบันทึกพระคัมภีร์ทางศาสนาถือว่าเป็นภาษาชั้นสูง

1.2 วาทศิลป์ (Rhetoric) คือภาษาโวหารที่ดี (Eloquence) ที่สามารถชี้แจงได้อย่างละเอียด (Elaboration) จากวรรณคดีที่ได้ประพันธ์ขึ้น (Artificial) นอกจากนี้ยังต้องศึกษาภาพพจน์จากคำต่างๆ (A Figure of Speech)

1.3 แนวทางแห่งเหตุผล (Logic) คือแนวทางแห่งความสมเหตุสมผลของวรรณคดีว่าต้องการให้เกิดความคิดความเชื่ออย่างไร เพื่อให้เห็นคุณค่า วรรณศิลป์และความสำคัญของวรรณคดีอย่างแจ่มแจ้ง (Encarta Reference Library Premium. 2005 : DVD) จากหลักทฤษฎีนี้ ได้มีผู้นำมาขยายความให้ชัดเจนเพื่อสะดวกแก่การนำไปใช้ดังนี้

คววมนต์ จิตจันทร์ (2536 : 73 – 75) ได้ให้ทรรศนะในการพิจารณาวรรณกรรมว่า ต้องพิจารณาน้ำเสียง (tone) ซึ่งเป็นทรรศนะที่ผู้ส่งสารแสดงออกให้เห็นหรือปรากฏในสารที่ผู้รับสารได้จากการอ่าน เช่น “ทำอย่างนี้ดีที่สุดแล้วซินะ” เป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นการสื่อถึงการประชดประชัน เสียดเย้ย น้อยใจของผู้แต่งที่มีต่อเรื่องที่เขียน หรือต่อผู้อ่าน โดยใช้คำต่าง ๆ ซึ่งน้ำเสียงนั้นอาจจะเขียนด้วยเชิงขบขัน ล้อเลียน เสียดสี หมกหวัง ยกย่อง

สรรเสริญ เชิงวิชาการ ฯลฯ สามารถแบ่งน้ำเสียงได้ ดังนี้ (วิภา กงกะนันทน์.

2540 : 110 – 112)

1. ประชด (Verbal Irony) ใช้ทั่วไปในวรรณกรรมอาจเรียกว่าเป็นการพูด
ถากถางมากกว่าพูดประชดก็ได้ แล้วแต่จะพิจารณา

2. ถากถาง(Sarcastic) เช่นเดียวกับพูดประชด เราจะพบทางเสียงถากถาง
โดยทั่วไปในบทวิจารณ์ต่าง ๆ และในคำรำพึง

3. รื่นเริง(Playful) นักประพันธ์บางท่านมีการแสดงออกที่มีน้ำเสียงร่าเริง
แสดงควมมีอารมณ์ดี การแสดงออกเช่นนี้ อาจเกิดจากนิสัยอันเป็นที่ปรากฏแก่ผู้อื่น
หรือไม่ปรากฏก็ได้ เช่นงานนิพนธ์ประเภทบันเทิงคดีรูปแบบต่างๆ ของ “น.ม.ส.” ของ
“ชีวเมอริสต์” เป็นต้น

4. เคร่งเครียด (Serious) นักประพันธ์บางท่านจะมีความเอาใจจริงจังและ
เคร่งเครียดกับงานของตนมาก ความรู้สึกเช่นนั้นอาจจะถ่ายทอดลงมาในงานประพันธ์โดยมิได้
ตั้งใจแต่ผลคือ ทำให้ผู้อ่านเกิดความเคร่งเครียดตามไปด้วย เช่น นวนิยายของ “ศรีบูรพา”
โดยทั่วไปผู้อ่านบางคนจะรู้สึกอึดอัดเมื่ออ่านนวนิยายของ “ศรีบูรพา” แม้แต่ในเรื่องข้างหลัง
ภาพ ซึ่งเมื่อพิจารณาแนวเรื่องแล้ว ควรเป็นเรื่องรักที่มีได้มีความแค้น หรือความพยายามทน
อยู่ ตัวละครเอกทั้งคู่ของ ศรีบูรพา ทั้งนพพรและกิริติไม่เคยให้ความรู้สึกเบิกบาน แซ่มชื่น
แม้แต่ในยามที่ทั้งคู่อยู่ด้วยกันตามลำพัง
ประเภทของน้ำเสียงมี ดังนี้

1. น้ำเสียงแสดงอารมณ์ขัน ส่อเลือนเป็นน้ำเสียงที่สะท้อนตัวผู้เขียนว่าเป็น
คนมีอารมณ์ขันมองโลกในแง่ดี ช่างสังเกตและมีมุมมองที่น่าสนใจ

2. น้ำเสียงอ่อนโยนนุ่มนวล น้ำเสียงเช่นนี้เกิดจากการที่ผู้เขียนเลือกคำที่มี
เสียงนุ่มนวลราบรื่นเพื่อแสดงอารมณ์ที่เหมาะสมกับเรื่อง ในวรรณกรรมก็มักใช้น้ำเสียงนุ่ม
นวลใจ ซึ่งเป็นลักษณะอันเป็นสากลของมนุษย์ในการแสดงความรักความใคร่ต่อกัน

3. น้ำเสียงประชดประชัน เสียดสีเยาะเย้ย การใช้น้ำเสียงประชดประชัน
เสียดสี เยาะหยัน เป็นวิธีหนึ่งที่นักประพันธ์ใช้เสนอความคิดเห็นในกรณีที่ไม่สามารถ
วิพากษ์วิจารณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยตรง ผู้อ่านจึงควรพิจารณาผู้เขียนเขียนถึงสิ่งใดมีจุดมุ่งหมาย
อย่างไร

4. น้ำเสียงโกรธเกรี้ยว แสดงอารมณ์ร้อนแรง วรรณกรรมที่ใช้น้ำเสียงโกรธเกรี้ยวนี้ นอกจากจะมีผลกระทบต่อใจผู้อ่านให้ใคร่ครวญถึงความคิดของผู้เขียนแล้วยังแสดงให้เห็นอารมณ์รุนแรงจริงจังของผู้ประพันธ์

5. น้ำเสียงโศกเศร้า สลดหดหู่ ว่าแห้วเป็นน้ำเสียงที่สร้างบรรยากาศเศร้าสลดของเรื่อง ให้ความสะเทือนใจแก่ผู้อ่านชวนให้เกิดความรู้สึกเห็นใจในชะตากรรมของตัวละคร

6. น้ำเสียงปลุกเร้าใจ วรรณกรรมที่มีน้ำเสียงปลุกเร้าใจมักเป็นวรรณกรรมที่มีจุดมุ่งหมายชวนเชิญและโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำไปในทางสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดประสงค์เฉพาะกิจว่าผู้เขียนต้องการอะไร

7. น้ำเสียงเสียดาย อาลัยอาวรณ์ น้ำเสียงเสียดาย อาลัยอาวรณ์ สะท้อนความรู้สึกผูกพันของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้อ่านควรสังเกตลีลาและการใช้ถ้อยคำของผู้เขียนที่อาจจะใช้การเปรียบเทียบ การบรรยายหรือการพรรณนาความ

8. น้ำเสียงชื่นชม ยกย่อง สรรเสริญ น้ำเสียงชื่นชม ยกย่อง สรรเสริญเป็นน้ำเสียงที่สะท้อนความรัก ชอบ สรรเสริญของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ลักษณะการแสดงออกอาจเสนออย่างตรงไปตรงมา หรือการเปรียบเทียบ

9. น้ำเสียงจริงจังเคร่งขรึม น้ำเสียงจริงจังนี้มักปรากฏในงานเขียนประเภทบทความหรือสารคดีบางประเภท ที่มุ่งแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์หรือเสนอแนะ ผู้เขียนใช้น้ำเสียงจริงจัง เคร่งขรึม เพราะต้องการให้เกิดความน่าเชื่อถือ และสะท้อนความตั้งใจจริงของผู้เขียนด้วย

พิทยา ลิ้มมณี (2537 : 25 - 38) ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับน้ำเสียงว่า น้ำเสียงมีความหมาย 2 ประการ คือ

1. ความหมายที่หมายถึงน้ำเสียงของนักเขียน ซึ่งอาจเป็นเสียงหัวเราะ ร้องไห้ เย้ยหยัน เสียดสี กระเซ้า เย้าแหย่ ทีเล่นทีจริง เคร่งขรึมหรือเฉื่อยเนือย หรือเสียงอื่นๆ ที่มนุษย์จะฟังสื่อออกมาได้ เป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนต่อเรื่องราวที่เขาเขียน เป็นเนื้อหาที่เขาอยากสื่อแสดงความคิดเห็นส่วนตัวน้ำเสียงของผู้เขียนในวรรณกรรมแต่ละเรื่องจะสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและยุคสมัยที่นักเขียนมีชีวิตอยู่ เช่น งานเขียนที่มีเนื้อหาจริงจัง น้ำเสียงของผู้เขียนก็จะเคร่งขรึม จริงจัง ถ้าเป็นงานเขียนลักษณะการเสียดสี เย้ยหยัน จึงจะใช้น้ำเสียงแบบทีเล่นทีจริง

2. ความหมายที่หมายถึงการเน้นลีลาบรรยากาศ ซึ่งขึ้นอยู่กับความประสงค์ของนักเขียน ว่าต้องการให้บรรยากาศของเรื่องเป็นอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้ถ้อยคำ การพรรณนาสภาพแวดล้อมแทนการแสดงออกโดยตรง น้ำเสียงอันเป็นลีลาบรรยากาศควรเหมาะสมและสอดคล้องกับเรื่อง

การใช้โวหาร

การใช้โวหารในวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากทั้งฉบับอีสานและฉบับล้านนามีการใช้โวหาร 4 ประเภท ประกอบด้วย บรรยายโวหาร พรรณาโวหาร อุปมาโวหาร และเทศนาโวหาร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 1090) ให้ความหมายของโวหารไว้ว่า หมายถึงชั้นเชิงหรือสำนวนแต่งหนังสือหรือพูด เช่น มีโวหารดี ถ้อยคำที่เล่นเป็นสำบัดสำนวนเช่น อย่างมาดีโวหาร เขาชอบเล่นโวหาร

วิชา กงกะนั้น (2523 : 22) ได้ให้ความหมายของโวหารไว้ว่าเป็นวิธีพูดหรือเขียน ที่ผู้พูดหรือผู้เขียนพูดหรือเขียนอีกอย่างหนึ่ง แต่ความหมายเป็นอย่างอื่นบ้างให้ความหมายกำกวม หนักเบา คลุมเครือหรือเข้มข้นแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อที่จะขยายความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อที่จะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความฝัน หรือความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้นหรือน้อยลงตามภูมิปัญญาของผู้อ่าน การใช้โวหาร คือ การแสดงความคิดในทำนองต่าง ๆ เพื่อให้ข้อความนั้นได้อรรถาธิบายหรือได้ใจความดีมีความหมายชัดเจนเหมาะสมอ่าน โวหารมี 5 ลักษณะ (ราชบัณฑิตยสถาน 2542. 2546 : 1090) ดังนี้

1. บรรยายโวหาร หมายถึง โวหารที่ใช้ในการอธิบาย เล่าเรื่องเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง การเรียบเรียง และการใช้ถ้อยคำที่สื่อความหมายตรงไปตรงมา กะทัดรัด ชัดเจน

2. พรรณาโวหาร คือ โวหารที่กล่าวถึงความงามของธรรมชาติสถานที่ หรือ ความรู้สึกนึกคิดอย่างละเอียด เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้ง และเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตาม โดยใช้ถ้อยคำที่มีความไพเราะ และความหมายที่ลึกซึ้ง

3. เทศนาโวหาร คือ โวหารที่แสดงการสั่งสอน หรือชักจูงให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตาม ชี้แนะคุณและโทษสิ่งที่ควรปฏิบัติ หรือแสดงทัศนะในข้อสังเกต ในการเขียน ผู้เขียนต้องใช้เหตุผลมาประกอบให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อมั่น เกิดความรู้สึกร่วมด้วยตนเอง

4. อุปมาโวหาร คือ การใช้โวหารเปรียบเทียบ ประกอบข้อความ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้เข้าใจเรื่องราวได้แจ่มแจ้ง

5. สาธกโวหาร คือ โวหารที่ยกตัวอย่างมาประกอบข้อความ เรื่องราวให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น อาจเป็นการกล่าวอ้างถึงเรื่องจริง นิทานที่เป็นที่รู้จักกันดีมาประกอบก็ได้ เช่น เมื่อจะกล่าวถึงการตามใจลูกจนเสียคน ก็นำนิทานสอนลูกให้เป็นโจรมาประกอบ

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2525 : 53) ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับโวหาร ดังนี้

1. บรรยายโวหาร เป็นการเล่าเรื่องโดยการบรรยาย มีจุดมุ่งหมายจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะเป็นความคิด เหตุการณ์ หรือชีวประวัติของบุคคลก็ได้ การให้รายละเอียดก็เพื่อให้ผู้อ่านมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้น เป็นความรู้ที่จะนำไปใช้ในกรณีต่าง ๆ เป็นการปูพื้นความคิดให้ผู้อ่าน วิธีการบรรยายจึงเป็นพื้นฐานในการเล่าเรื่องทุกแขนง และแทรกอยู่ในเรื่องทุกชนิด เป็นวิธีการเสนอความคิดอย่างดีที่สุด เป็นพื้นฐานในการเล่าเรื่องทุกแบบและแทรกอยู่ในเรื่องทุกชนิดเป็นวิธีเสนอความคิดอย่างตรงไปตรงมา

2. พรรณนาโวหาร หมายถึง การที่ผู้เขียนถ่ายทอดสิ่งที่ตนสังเกตเห็น และอารมณ์ความรู้สึก เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกหรือมโนภาพอย่างเดียวกับผู้เขียน ดังนั้นสิ่งที่ถ่ายทอดนี้อาจได้แก่ อารมณ์ มโนภาพ ความรู้สึกทางด้านผัสสะ กล่าวคือถ่ายทอดประสบการณ์ของคนในเรื่องนั้น มากกว่าจะกล่าวข้อเท็จจริงโดยไม่เอาความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง จุดมุ่งหมายของการพรรณนาก็คือให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพอย่างเดียวกับที่ผู้เขียนรู้สึก

3. เทศนาโวหาร หมายถึง การอบรมสั่งสอนว่ากล่าวตักเตือนให้รู้ดีรู้ชั่ว เทศนาโวหารได้แก่ กระบวนความคิดที่ชี้แจงอบรมสั่งสอน ชี้ให้เห็นคุณและโทษของสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

4. สาธกโวหาร คือ การยกตัวอย่างมาอ้างให้เห็น สาธกโวหารจึงได้แก่ กระบวนความที่มุ่งให้ความชัดเจน โดยการยกตัวอย่างหรือเรื่องราวเพื่อประกอบการอธิบาย หรือเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนหนักแน่นน่าเชื่อยิ่งขึ้น

จากทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับโวหาร ผู้วิจัยจะนำมาประมวลเพื่อประกอบในการวิเคราะห์เปรียบเทียบศิลปะการประพันธ์วรรณกรรมอีสานเรื่องพญากันคา

2 ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Structural-functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยมเป็นทฤษฎีที่ถือได้ว่าเป็นหลักของการศึกษาค้นคว้าทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา การศึกษาวรรณกรรมเป็นการศึกษาข้อมูลที่วรรณกรรมบันทึกอันหมายถึงกิจกรรม ประสบการณ์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ทฤษฎี

โครงสร้าง-หน้าที่นิยม จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาวรรณกรรมเป็นอย่างยิ่งซึ่งมีเนื้อหา ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมของคนใน สังคมในรูปแบบ บุรณาการซึ่งต้องศึกษาหน้าที่ของโครงสร้างของสังคม เพื่อให้เข้าใจ องค์ประกอบของสังคม แล้วจะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการรักษา สมดุลของสังคม (นิยพรรณ วรรณศิริ. 2550 : 98 – 99)

ทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดสองส่วน คือ

1. โครงสร้าง(Structure) หมายถึง ส่วนประกอบของสังคมซึ่งแต่ละ โครงสร้างจะทำหน้าที่สัมพันธ์กัน ถ้าขาดโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งสังคมก็จะล่มสลายลง โครงสร้างจึงเป็นลักษณะสำคัญที่สานความคิดและแนวปฏิบัติให้อยู่ในระบบเดียวกัน (นิย พรรณ วรรณศิริ. 2550 : 98)

2. หน้าที่(Function) หมายถึงการกระทำทั้งทางกาย วาจาและทางจิตใจแล้ว นำไปสู่การแสดงออกทางกาย เช่นการทำงาน การเล่น การเรียน การเขียน การอ่าน การ สอบ การวิจัย การร้อง เป็นต้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550 : 55 – 56)

ลักษณะสำคัญ

ลักษณะสำคัญของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม มีดังนี้

1. สังคมทุกสังคมจะต้องมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ
2. ในแต่ละหน่วยของสังคมต่างทำหน้าที่ประสานกัน
3. แต่ละหน่วยของสังคมต่างปฏิบัติหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม
4. แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่

ประเภทของโครงสร้าง - หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการศึกษาหน้าที่อัน หลากหลายของแต่ละหน่วยในสังคม แบ่งศึกษาหน้าที่นิยมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่(สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550 : 56 – 57)

ประเภทของหน้าที่ตามแนวคิดตะวันตก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. หน้าที่แจ้ง (Manifest Function) คือการกระทำใด ๆ ที่ตั้งใจก่อให้เกิดผล เช่นไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือ ไปสำนักงานเพื่อทำงาน เป็นต้น
2. หน้าที่แฝง (Latent Function) คือหน้าที่ที่ไม่ตั้งใจไว้แต่แรกหรือเป็น

เป้าหมายรอง แต่ในทางปฏิบัติอาจเกิดผลเป็นเป้าหมายหรือหน้าที่แจ้งได้ภายหลัง เช่น ไปเรียนมหาวิทยาลัยแล้วได้เพื่อนด้วย ไปทำงานแล้วได้เพื่อนด้วย เป็นต้น ประเภทของหน้าที่ตามแนวคิดแบบไทย ซึ่งได้แนวคิดจากพุทธศาสนาและบางส่วนก็ได้แนวคิดตะวันตกด้วยการแบ่งประเภทตามแนวคิดแบบไทยนั้นทำได้ 3 แบบ คือ

1. แบ่งหน้าที่ออกเป็น 2 ประเภท คือหน้าที่ดี (กรรมดี-กุศลกรรม) หน้าที่ชั่ว(กรรมไม่ดี-อกุศลกรรม)
2. แบ่งหน้าที่ออกเป็น 3 ประเภท คือ กายกรรม (กรรมที่เกิดจากการกระทำทางกาย) วชิกรรม (กรรมที่เกิดจากวาจา) และมโนกรรม (กรรมที่เกิดจากใจ)
3. แบ่งหน้าที่ตามจำนวนของสถาบันสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบโครงสร้างสังคม 10 ประการ ได้แก่

- 3.1 หน้าที่ในครอบครัว คือการสืบสายโลหิตเลี้ยงดูลูก
- 3.2 หน้าที่ในการศึกษา คือการหาความรู้ความชำนาญ
- 3.3 หน้าที่ในทางเศรษฐกิจ คือการประกอบอาชีพ
- 3.4 หน้าที่ทางการเมือง คือการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 3.5 หน้าที่ทางภาษา คือการเรียนรู้และการสื่อสาร
- 3.6 หน้าที่ทางศาสนา คือแนวทางในการปฏิบัติตามความเชื่อ
- 3.7 หน้าที่ทางนันทนาการ คือการพักผ่อนหย่อนใจ
- 3.8 หน้าที่ทางอนามัย คือการดูแลสุขภาพ
- 3.9 หน้าที่ทางการคมนาคมขนส่ง คือการเดินทางและขนสินค้า
- 3.10 หน้าที่ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คือสร้างความรู้ใหม่

และสร้างเครื่องมือผ่อนแรง

จาก 10 ประการหมวดได้ 4 โครงสร้างได้แก่ ด้านศาสนาความเชื่อ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษาและด้านเศรษฐกิจ

3. ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน

ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน ของเอ็กเซล ออริก (Axel Olrik) นักคิดชาวเดนมาร์กกล่าวถึงทฤษฎีแหล่งกำเนิดของนิทานว่า นิทานทั้งหลายที่ปรากฏในโลกนี้มีแหล่งกำเนิดอยู่ 2 ลักษณะ คือ เกิดจากแหล่งเดียวกันแพร่กระจายออกไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ และเกิดจากหลายแหล่งแต่มีความคล้ายคลึงกัน เมื่อความคิดแยกเป็น 2 แนวเช่นนี้จึงเกิด

ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของนิทานชั้น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเอกกำเนิด (Monogenesis) และทฤษฎีพหุกำเนิด (Polygenesis)

1. ทฤษฎีเอกกำเนิด (Monogenesis) ทฤษฎีนี้เชื่อว่านิทานทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้มีแหล่งกำเนิดมาจากสถานที่เดียวกัน แล้วจึงแพร่กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ และได้เล่าสืบทอดต่อกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้

มีผู้สนใจลักษณะการแพร่กระจายของนิทานอยู่ 3 คน คือ พี่น้องตระกูลกริมม์ (Grimm) ซึ่งมี Jacob Grimm และ William Grimm คนที่ 2 คือ Theodor Benfey คนที่ 3 คือ Emmamiel Cosquin ทั้งสามได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

พี่น้องตระกูล Grimm บอกว่านิทานตามท้องถิ่นต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายกันนั้นเป็นผลจากการสืบทอดทางวัฒนธรรมก่อนจะสรุปแนวคิดออกมาเช่นนี้ เขาได้เสนอผลการศึกษารื่องภาษามาเป็นข้อสนับสนุนคือ จากผลการศึกษาทางภาษาพบว่าภาษาเยอรมันมีความสัมพันธ์กับภาษาอินเดีย เขาจึงเชื่อว่าภาษายุโรปและภาษาอินเดียมีแหล่งกำเนิดร่วมกันรวมทั้งนิทานจากอินเดียด้วย

จากผลการศึกษา 2 อย่าง เมื่อ Grimm ได้เสนอทฤษฎีนี้ขึ้นมาจึงมีผู้ให้ความสนใจและเห็นด้วยว่านิทานในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันนั้นเป็นผลมาจากการสืบทอดวัฒนธรรมจากที่เดียวกัน

สำหรับ Theodor Benfey นั้นในช่วงเวลาที่ Grimm มองการถ่ายทอดนิทานตามท้องถิ่นต่าง ๆ มีส่วนคล้ายกันนั้น ไม่ใช่เนื่องจากการสืบทอด แต่เป็นเพราะการถ่ายทอดเขาอธิบายแนวคิดนี้ว่า อินเดียและยุโรปไม่ใช่ผู้ร่วมบรรพบุรุษเดียวกันจึงรับมรดกร่วมกันไม่ได้ แต่เขามองว่าอินเดียและยุโรปนั้นแยกจากกัน ต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นเอกเทศเฉพาะแต่ที่นิทานมีส่วนคล้ายกันเป็นเพราะนิทานของอินเดียได้เดินทางไปยุโรป Benfey จึงถือว่าเป็นเรื่องราวของการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม 2 กลุ่ม ทฤษฎีของ Benfey จึงเป็นทฤษฎีการขอยืม (Theory of Orrowing) แนวคิดของ Grimm และ Benfey มีข้อแตกต่างกันเล็กน้อยดังนี้

Grimm เห็นว่านิทานมีแหล่งกำเนิดจากอินเดียแล้วสืบทอดไปยุโรปในลักษณะการรับมรดก

Benfey เห็นว่านิทานของยุโรปมีแหล่งกำเนิดจากอินเดียจริงแต่ยุโรปปรับไปในลักษณะการขอยืมไป ไม่ใช่แบบรับมรดก

ส่วน Emmamiel Cosquin ได้ศึกษานิทานของอียิปต์เปรียบเทียบกับนิทานของอินเดียพบว่านิทานของอียิปต์มีความเก่ามากกว่านิทานของอินเดียจึงทำให้เขาเริ่มสงสัยว่าอินเดียอาจจะไม่ใช่แหล่งกำเนิดนิทานที่เก่าแก่ที่สุดดัง Grimm และ Benfey ให้ความสำคัญไว้ แต่ Cosquin ก็ยอมรับว่าอินเดียเป็นแหล่งกำเนิดที่สำคัญของนิทาน

แนวคิดของทฤษฎีเอกกำเนิดก็คือ นิทานทั้งหลายทั้งปวงมีแหล่งกำเนิดมาจากที่เดียวกัน แล้วจึงแพร่กระจายออกไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ ทฤษฎีนี้จะก่อให้เกิดปัญหาว่าแหล่งกำเนิดของนิทานนั้นอยู่ที่ใด

2. ทฤษฎีพหุกำเนิด (polygenesis) ทฤษฎีนี้เริ่มเกิดขึ้นเมื่อมีการศึกษาเรื่องราววัฒนธรรมขยายกว้างจากอินเดียไปสู่ชุมชนพื้นเมืองในทวีปต่าง ๆ และพบว่าชุมชนเหล่านั้นต่างก็มีวัฒนธรรมที่เก่าแก่เช่นกัน จึงเกิดแนวคิดใหม่ว่า นิทานของชุมชนเหล่านั้นมีกำเนิดเป็นอิสระ ไม่เกี่ยวข้องกับอินเดียแต่อย่างใด

เหตุผลที่นำมาสนับสนุนแนวคิดนี้ นักมานุษยวิทยา ได้ตั้งข้อสังเกตว่ามนุษย์ในทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนทางวัฒนธรรมเหมือน ๆ กันคือ ต้องผ่านชีวิตแบบสังคม บรรพชน (Primitive Society) มาก่อน ซึ่งแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมแบบนี้จะเป็นไปในทำนองเดียวกัน เช่น มีความเชื่อเรื่องภูตผีปิศาจ การนับถือสัตว์เป็นบรรพบุรุษ มีความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา ดังนั้นเมื่อสภาพสังคมเหมือนกันย่อมผลักดันให้มนุษย์สร้างสิ่งต่าง ๆ ออกมาเหมือนกันได้ นิทานจึงน่าจะเกิดจากหลายท้องถิ่นได้เช่นกัน ตัวอย่างที่ยกมายืนยันคือ ผลการศึกษานิทานของ Andrew Lang นักคติชนวิทยามานุษยวิทยาชาวสกอตแลนด์เขาได้ศึกษาพบว่า โครงเรื่องของนิทานอินเดีย มีส่วนคล้ายกันกับนิทานของอาฟริกา ซามัว นิวกีนี อเมริกาเหนือ อเมริกากลาง ตลอดจนฟินแลนด์ ซึ่งดินแดนเหล่านี้ห่างไกลจากอินเดียมาก

ทฤษฎีทั้งสองล้วนมีข้อบกพร่อง ถ้ามองอย่างนักมานุษยวิทยาจะบอกว่า ทฤษฎีเอกกำเนิดย่อมเป็นไปได้ เพราะท้องถิ่นที่ห่างไกลกันมาก ๆ ไม่น่าจะมีความสัมพันธ์กันได้ เพราะฉะนั้นความเหมือนกันนั้นควรเกิดจากคนในท้องถิ่นสร้างนิทานขึ้นมาเองจากสิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานเหมือนกันเพราะทุกสังคมผ่านสภาพสังคมแบบบรรพกาลมาเหมือนกัน

ถ้ามองแบบนักคติชนวิทยา ทฤษฎีพหุกำเนิดเป็นไปได้ เพราะคนต่างสังคมต่างท้องถิ่นจะคิดอะไรได้เหมือนกันย่อมเป็นไปได้ยาก แต่ขณะเดียวกันทฤษฎีเอกกำเนิดก็ไม่สามารถอธิบายลักษณะความเหมือนกันของนิทานในท้องถิ่นที่ห่างกันมาก ๆ ไม่ได้ด้วยนั่นเอง

ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายของนิทาน เชื่อกันว่าเมื่อนิทานจากสังคมหนึ่งไปอยู่อีกสังคมหนึ่งความเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา แต่จะเปลี่ยนช้าหรือเร็วหรือเปลี่ยนอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของวัฒนธรรมในการศึกษาการแพร่กระจายของนิทาน (ศิริพร จิตะฐาน. 2523 : 2) ได้นำเสนอไว้มีประเด็นที่ควรศึกษาดังต่อไปนี้

1 แหล่งกำเนิดของนิทาน (Origin of Folktales) ศึกษาว่าประเพณีการเล่านิทานเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีอะไรเป็นที่มาของนิทานต่างๆที่เล่าสู่กันฟังในปัจจุบันนี้

2 ความหมายของนิทาน (Meaning of Folktales) ศึกษาเรื่องราวของนิทานต่าง ๆ มีความหมายที่ลึกซึ้งหรือมีความหมายที่แอบแฝงมากไปกว่าที่จะเป็นเพียงเรื่องที่เล่ากันสนุก ๆ หรือไม่

3 การแพร่กระจายของนิทาน (Dissemination of Folktales) ศึกษาธรรมชาติของการแพร่กระจายนิทานเพื่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเนื้อหาของนิทานเมื่อนิทานเรื่องหนึ่งๆ แพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดเข้าไปสู่แหล่งต่างๆของโลก

4 ความผิดแผกในสำนวน นิทานต่าง (Variation of Folktales) ศึกษาสาเหตุแห่งความแตกต่างในสำนวนต่างๆของนิทานแต่ละเรื่อง

5 ความสัมพันธ์ระหว่างนิทานรูปแบบต่างๆ (Relation of Different Form the Folktales) ศึกษาว่าเทพปกรณัม นิยาย นิทานวีรบุรุษมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีต่างๆดังกล่าวมาเป็นแนวทาง วิเคราะห์เปรียบเทียบวรรณคดีด้านวรรณศิลป์ โครงสร้างหน้าที่สังคมจากวรรณกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ การปกครอง การอบรมเลี้ยงดูและด้านเศรษฐกิจ ที่วรรณกรรมบันทึกเหตุการณ์และสภาพความเป็นอยู่ของสังคมในสมัยนั้นๆเป็นผลงานประเภทหนึ่งสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นสิ่งสนองความต้องการของมนุษย์ตลอดทั้งสร้างระบบระเบียบให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก

4.1 เอกสารเกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก

กรมศิลปากร (2499 :357) กล่าวไว้ว่า เรื่องพญาคันคากเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาซึ่งชาวอีสานเชื่อกันว่าเป็นนิทานชาดก เนื่องจากพญาคันคาก คือ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคางคกบำเพ็ญบารมีช่วยเหลือมนุษย์โดยไปรบกับพญาแถนจนได้รับชัยชนะ

แดนจึงปล่อยน้ำฝนให้มนุษย์ได้ทำนา ตอนท้ายบอกว่ามีอยู่ 50 ชาติ ดังนั้นจึงเป็นวรรณกรรมเพื่อการสั่งสอนซึ่งเป็นลักษณะของวรรณกรรมพุทธศาสนา

พระอริยานุวัตร เขมจารี (2513 : 1) กล่าวว่าเรื่องพญาคันคากเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานและเป็นวรรณกรรมที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เนื้อเรื่องจัดเป็นนิทานคติธรรม กวีนำ ความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องแดนของชนบทท้องถิ่นมาผูกเป็นเรื่องราวเพื่อมุ่งในการสั่งสอนแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญและให้ถ้อยคำการแต่งไพเราะซาบซึ้ง มีคติธรรมคำคมสอดแทรกอบรมสั่งสอนเตือนสตินับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาอีสานอีกรูปแบบหนึ่ง

อัมพร นามเหลา (2528 : 1) กล่าวว่าวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากเชื่อว่าเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาและได้รับยกย่องว่าเป็นนิทานชาดก ตัวอักษรที่ปรากฏในเรื่องเป็นตัวอักษรธรรมอีสาน การบันทึกอักษรวิธียังไม่เป็นระเบียบ เนื้อเรื่องจัดเป็นนิทานคติธรรม กวีนำความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผีแดนของชนบทท้องถิ่นมาผูกเป็นเรื่องราวเพื่อมุ่งให้การสั่งสอนแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ นอกจากนั้นเนื้อเรื่องเน้นการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ การรบกับพญาแดนนั้นเพื่อให้แดนบันดาลน้ำฝนแก่มนุษย์ เรื่องพญาคันคากกวีมีความสามารถในการใช้ภาษาได้เป็นอย่างดี ส่วนในด้านสังคมนั้นเรื่องพญาคันคากสะท้อนให้เห็นความเชื่อ คติธรรมคำสอน ค่านิยมสังคม เรื่องพญาคันคากเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นเก่าแก่ที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งอย่างชัดเจน ซึ่งชาวอีสานเชื่อว่าเป็นชาดกกล่าวคือเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ คุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องนี้จึงมีทั้งด้านศาสนาและด้านประเพณี

सार สาระทัสนานันท์ (2531 : 1) กล่าวว่าวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากแต่งเป็นร้อยกรองด้วยสำนวนไพเราะอ่านแล้วทำให้เพลิดเพลินชวนติดตาม มีคติสอนใจให้คนประพฤติชอบเป็นตัวอย่างในด้านคุณความดีต่าง ๆ เช่น ความเสียสละ ความกล้าหาญ ความสามัคคี แนะนำให้เว้นประพฤติชั่ว ให้ประกอบแต่การทำบุญกุศล การประพฤติตนอยู่ในศีล สอนให้รู้จักยึดสิบสอง คลองสิบสี่ มีความเชื่อจนบทรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น เอกสารงานกลุ่มนี้ใช้เป็นแนวทางการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาในเรื่องพญาคันคาก

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก

ปรีชา อุยตระกูล (2526 : 25 - 28) ได้ศึกษา “วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลวังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา” ผลของการศึกษาพบว่า ความเชื่อของชาวอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์และความเชื่อเกี่ยวกับผีบางเทวดา วิญญาณ นอกจากนี้ยังได้เสนองานวิจัย เรื่อง “การศึกษาวรรณกรรมอีสานในเชิงจริยธรรม” โดยศึกษาวรรณกรรมอีสาน

ประเภทคำสอน 11 เรื่อง ได้แก่ พญาคำสอนไพร์ ภาพ์ปู้สอนหลาน หลานสอนปู้ อินทญาณสอนลูก ชนะสันพระราช เทศนาคำสอน ลักษณะหลวงคำสอน สิริจันโทวาท ยอด คำสอน ภาพ์ปู้สอนหลานหลานสอนย่า พี่สอนน้อง วรรณกรรมประเภทนิทาน 4 เรื่อง ได้แก่ ขุนทิง พญาคันคาก กาละเกด ผาแดงนางไอ่ ผลของการศึกษาพบว่า จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเน้นจริยธรรมในเรื่องการปฏิบัติตนตามฮีต คลอง ความสามัคคี การพูด ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความขยันในการทำมาหากิน ความกตัญญู การครองเรือน เป็นต้น

แจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์ (2527 : 325) ศึกษาวรรณกรรมกลอนอ่านของอีสานประเภทนิทาน จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ พญาคันคาก ท้าวเต่าคำ ท้าวกำกาคำ ท้าวสิงคโลและท้าวหมาหุข ผลการศึกษาให้ทราบว่าวีแสดงความสามารถด้านศิลปะการประพันธ์ได้อย่างเหมาะสม ส่วนค่านิยมความเชื่อ ประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง ล้วนเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของชาวอีสานคำสอนและความเชื่อทางพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อค่านิยมความเชื่อและประเพณีเหล่านั้นลึกซึ้งเหนียวแน่นและชัดเจนจากพุทธปรัชญาโดยชาวล้านนาได้เลือกสรรและยึดเอาพุทธปรัชญาเป็นแม่พิมพ์ในการหล่อหลอมและสร้างสรรค์โลกทัศน์ของตนขึ้นมา ส่วนลัทธิความเชื่อถืออย่างอื่นเป็นเพียงปัจจัยเสริมเท่านั้น

วิจิตรา ขอนยาง (2532 : 183) ได้แสดงแนวคิดจากการศึกษาวรรณกรรมประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานไว้ว่า ประเพณีบุญบั้งไฟ มีความเชื่อสืบเนื่องจากวรรณกรรมนิทานเรื่องพญาคันคากเมื่อพญาคันคากรบชนะพญาแถนและทำสัญญาต่อกันว่าพญาแถนต้องให้นาคเล่นน้ำ ผ่นจะได้ตกลงมายังเมืองมนุษย์ตามฤดูกาล และเพื่อเป็นการบูชาตอบแทนบุญคุณของแถน ตลอดจนเตือนความทรงจำของพญาแถนด้วย มนุษย์จึงทำบั้งไฟจุดขึ้นไปทุกปีนิยมทำกันระหว่างเดือน 4 ถึงเดือน 6

สุขฤดี เขี่ยมบุตรลบ (2532 : 122 – 123) ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีอีสานเรื่องพญาคันคากโดยศึกษาวิเคราะห์แนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม และคุณค่าด้านคำสอน ลักษณะตัวอักษรและอักษรวิธีของอักษรธรรมอีสาน ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องพญาคันคากเป็นที่รู้จักเชื่อถือว่าเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาและได้รับยกย่องว่าเป็นนิทานชาดกตัวอักษรที่ปรากฏในเรื่องเป็นตัวอักษรธรรมอีสาน การบันทึกและอักษรวิธียังไม่เป็นระบบระเบียบ เนื้อเรื่องจัดเป็นนิทานคติธรรม กวีนำเอาความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องผีแถนของชนบทท้องถิ่นมาผูกเป็นเรื่องราว เพื่อมุ่งในการสั่งสอนแก่

ผู้อ่านเป็นสำคัญ เนื้อเรื่องเน้นบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์การรบกับพญาแถนนั้น เพื่อให้แถนบันดาลน้ำฝนให้แก่มนุษย์

4.3 เอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญา (Wisdom)

ประเวศ วะสี (2530 : 11 - 17) ได้เสนอภูมิปัญญาชาวบ้านว่ามีความสำคัญกับท้องถิ่น 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 มีความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนในชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องในท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

ประการที่ 2 มีความเชื่อมโยงและบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความบูรณาการสูง ในเรื่องของ กาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่นความเชื่อเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ เป็นต้น ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นได้แก่ พิธีลอยกระทง พิธีแรกนาขวัญ พิธีดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาที่นำเอาธรรมชาติมาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติ

ประการที่ 3 มีความเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ผู้มีประสบการณ์ มีความเคารพผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์มากกว่าผู้เยาว์

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2533 : 1 - 15) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง วิธีการจัดการ วิธีการขึ้นนำและการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่น หรือชุมชน ภูมิปัญญาดั้งเดิมของงอกงามขึ้นจาก ความรอบรู้ ประสบการณ์ ผนวกด้วยสติญาณทัศนะเป็นรากฐานภูมิปัญญามีขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากร และองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องประสานและเหมาะสมกับบริบท ต่าง ๆ ของสังคมหรือชุมชนของตน

เสรี พงศ์พิศ (2533 : 20) ได้จำแนก ภูมิปัญญาตามลักษณะการถ่ายทอดได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเป็นเรื่องเฉพาะด้านต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ คนตรี เป็นต้น

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ดั้งเดิมของสังคมเป็นความรู้ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ยาวนาน มีลักษณะที่ประสานประสานเชื่อมโยงกัน ภูมิปัญญาจะ

สัมพันธ์แนบแน่นกับชุมชน ชุมชนที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่มานานย่อมมีภูมิปัญญาของชุมชน หรือภูมิปัญญาของตนทั้งสิ้น

จากรวรรณ ธรรมวัตร (2538 : 1) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญา ไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ ทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ขาวนาผู้ประสบผลสำเร็จในการผลิต พระภิกษุที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ของหมู่บ้านที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น มรรคนายกผู้รู้จักพิธีทางศาสนาผู้เชี่ยวชาญในพิธีบายศรี เป็นต้น ส่วนทรัพยากรความรู้ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การคัดเลือกพันธุ์สัตว์ การถนอมอาหาร นอกจากนี้ยังมีความรู้ที่น่าสนใจในด้านอื่น ๆ ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ จาริตประเพณี ภาษา วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ดนตรี เป็นต้น

จากรวรรณ ธรรมวัตร (2538 : 2) ได้แบ่งประเภทภูมิปัญญาอีสานกับการพัฒนาชุมชนออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านการผลิต
2. ภูมิปัญญาด้านประเพณี
3. ภูมิปัญญาด้านภาษา

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 14) ได้แบ่งภูมิปัญญาไทยออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. คติ ความคิด ความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

2. ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมา

3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

4. แนวความคิดหลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่

สมชาย ลักขณานุรักษ์ (2545 : ๑) ได้จำแนกภูมิปัญญาตามความสัมพันธ์กับมนุษย์ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ การบริหาร การจัดองค์กร ตลอดจนการประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่น ๆ ในสังคมหรือชุมชน แสดงออกมาในลักษณะของจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและนันทนาการ ภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนการสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติตลอดจนถึงสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้

ทั้งสามลักษณะนี้ คือ มิติวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาแสดงถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม

สมชาย ตักขณานุรักษ์ ได้เสนอแนวทางการศึกษาภูมิปัญญาไทย สรุปได้ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การเกษตรผสมผสาน การปรับใช้เทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน การทอผ้า และการแกะสลัก เป็นต้น
3. ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอยาสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ เป็นต้น
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การอนุรักษ์ป่าชายเลนเทียม การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการบริการในชุมชน เป็นต้น
6. ด้านศิลปกรรม เช่น การวาดภาพ การปั้น นาฏศิลป์ การดนตรี การแสดง การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ เป็นต้น
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา วรรณกรรมท้องถิ่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

เอกวิทย์ ฦ ถกลาง (2540 : 182 - 264) ได้ให้แนวคิดในการศึกษาภูมิปัญญา 7 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การใช้ความรู้หรืออุบายในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เช่น การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การหาแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ การปลูกพันธุ์ไม้ไว้ในบริเวณบ้าน เป็นต้น

ประการที่ 2 ภูมิปัญญาในการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์การพึ่งพา

ประการที่ 3 ภูมิปัญญาในด้านหัตถกรรม

ประการที่ 4 ภูมิปัญญาในด้านสมุนไพร

ประการที่ 5 ภูมิปัญญาในด้านโลกทัศน์และชีวทัศน์ เป็นระบบความคิด ความอ่านความเชื่อ ทักษะคติที่บุคคลมีต่อโลก มีต่อสังคมมนุษย์เป็นนามธรรมอยู่ในจิตสำนึกของบุคคล อันเกิดจากความคิดและอารมณ์ซึ่งประสานหรือก่อตัวขึ้นจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา เช่น โลภทัศน์และชีวทัศน์ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โลภทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และสังคม เป็นต้น

ประการที่ 6 ภูมิปัญญาในการปลูกฝังคุณธรรม การกำหนดปทัสสถานและการรักษาคุณภาพของสังคม

ประการที่ 7 ภูมิปัญญาในการปรับตัวในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นใด ๆ จึงเป็นรากแก้วสำคัญที่จะทำให้ท้องถิ่นนั้นเจริญงอกงามอย่างมั่นคง ภูมิปัญญาของชาติพันธุ์หนึ่งอาจพัฒนาไปแตกต่างกับอีกชาติพันธุ์หนึ่งตามสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมในท้องถิ่นนั้นที่จะสามารถรับใช้การแก้ปัญหาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสังคมนั้นได้

แนวทางการศึกษาภูมิปัญญาจากมิติทางวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำเอามิติทางวัฒนธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือพิจารณาเสมอ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ไม่ดูถูกหรือมีอคติกับภูมิปัญญาอื่นที่แตกต่างจากตนเอง
2. ไม่ยึดติดอยู่กับชาติพันธุ์นิยม ไม่ยึดตนเป็นใหญ่หรือเป็นศูนย์กลาง
3. เข้าใจวิถีคิดของชาวบ้าน โดยมองภาพออกมาจากภายในตัวเขาอย่างเป็น

องค์รวมและมองภาพในเชิงเคลื่อนไหว ไม่ใช่ตัดสินสิ่งที่เห็นเป็นปรากฏการณ์

4. ยอมรับในความหลากหลายหรือความแตกต่างตามวิถีชีวิตในแต่ละ

สภาพแวดล้อม

5. เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน

วิมล คำศรี (2542 : 127 - 128) ได้ศึกษาว่า ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นฐานของความรู้หรือความรอบรู้ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์ด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้

สะสมที่สืบต่อกันมาหรือทุกอย่างที่คิดได้เอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ภูมิปัญญาจึงมีลักษณะประสมประสานและสืบต่อจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

4.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบวรรณคดี

ศิวาพร วัฒนรัตน์ (2532 : 127-128) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องนางผมหมอบกับล้านนาฉบับอีสาน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ศึกษาการแพร่กระจายของเรื่องนางผมหมอบด้วย พบว่าวรรณกรรมเรื่องนางผมหมอบ หรือวรรณกรรมที่มีนางผมหมอบเป็นตัวละครมีการแพร่กระจายทั่วไป แต่ได้กล่าวเฉพาะที่ปรากฏในอียิปต์ ลิบสองพันนา ไทย ลาว เขมร และพม่าเท่านั้น เนื่องจากอียิปต์เป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของโลกจึงถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังที่ต่าง ๆ สำหรับ ลิบสองพันนา ไทย ลาว เขมร และพม่า นั้น เหตุที่มีการแพร่กระจายเรื่องนางผมหมอบก็เพราะความสัมพันธ์ด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม นอกจากนี้ก็มีการแพร่กระจายโดยอิทธิพลของพุทธศาสนาด้วย ถ้านำนิทานของแต่ละถิ่นดังกล่าวมาเปรียบเทียบกัน เพื่อพิจารณาถึงแหล่งกำเนิดของนิทาน จะพบว่าแหล่งกำเนิดเป็นทั้งเอกกำเนิด (Monogenesis) พหุกำเนิด (Polygenesis) และมีการยืมอนุภาคมาจากแหล่งอื่น

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องนางผมหมอบล้านนากับฉบับอีสานพบว่าทั้งสองฉบับเป็นชาดกนอกนิบาต ฉบับล้านนามีลักษณะคำประพันธ์เป็นคร่าวธรรมและคร่าวขอ ส่วนฉบับอีสานเป็นโคลงสารหรือกลอนอ่าน ในด้านโครงเรื่อง มีโครงเรื่องอย่างเดียวกันแต่ในด้านเนื้อเรื่องที่มีการเพิ่มความ การตัดความ การสลับความ และการเปลี่ยนความในอนุภาคเดียวกัน สำหรับอนุภาคที่เด่นและน่าสนใจนั้นมีหลายอนุภาค ซึ่งบางอนุภาคปรากฏในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ด้วย ในด้านการใช้สำนวนภาษานั้น ทั้งฉบับล้านนาและฉบับอีสานเด่นในด้านภาพพจน์และสุนทรียภาพ สำนวนที่ใหม่กว่าหรือมีอายุน้อยกว่า จะมีการเน้นเรื่องคำสัมผัสมากขึ้น นอกจากนี้ภาษาไทยภาคกลางก็ยังมีอิทธิพลต่อการใช้คำและสำนวนในฉบับคร่าวขอของล้านนาด้วย

เรื่องนางผมหมอบทั้งฉบับล้านนาและฉบับอีสานได้สอดแทรกวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ และค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละถิ่นไว้อย่างน่าสนใจ

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเรื่องนางผมหมอบล้านนาและฉบับอีสาน ต่างก็มีแหล่งกำเนิดเดียวกัน มีโครงเรื่องเหมือนกัน แตกต่างกันเฉพาะรายละเอียดบางประการเท่านั้น

จิราวดี เงินแถบ. (2537 : 177-178) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสาน และล้านนาเรื่องหงส์เหิน

ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะอักษร และอักษรวิธี ที่ปรากฏในเรื่องหงส์เหินฉบับอีสาน ศึกษาลักษณะรูปแบบคำประพันธ์ของเรื่องหงส์เหินทั้ง 2 ฉบับ เปรียบเทียบธรรมเนียมในการ แต่ง แก่นของเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก อนุภาคของเรื่อง ศิลปะใช้ภาษา และลีลา วรรณคดี นอกจากนี้ยังได้ศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบวรรณกรรมในเชิงสังคมเกี่ยวกับเรื่อง ความเชื่อสภาพสังคมชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี ค่านิยม หลักธรรมคำสอน

การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องหงส์เหิน ทำให้ทราบว่าวรรณกรรมเรื่อง หงส์เหินฉบับอีสานได้รับเค้าโครงเรื่องจากวรรณกรรมเรื่องหงส์เหินฉบับล้านนา โดยผ่านทาง อาณาจักรล้านช้างมาอีกทอดหนึ่ง และได้ดัดแปลงเนื้อเรื่องให้ต่างไปจากต้นฉบับเดิม เพื่อให้ เหมาะสมกับสภาพสังคมชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ของคนในท้องถิ่นนั้น การศึกษาวรรณกรรมทำให้เห็นคุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานและล้านนา ที่ควรจรรักษ์ และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวรรณกรรมต่อไป

สคติ ครน้อย (2539 : 127-130) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง “ก่ำกาคำ” ฉบับล้านนาอีสานและไทเขิน ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องก่ำกาคำทั้ง 3 ฉบับมี แก่นเรื่องเดียวกันคือมุ่งแสดงคุณค่าของความจริงและความสามารถที่ซ่อนอยู่ในตัวบุคคล ด้านเนื้อเรื่อง กวีทั้ง 3 ฉบับ มีการลำดับเนื้อเรื่องและเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเนื้อเรื่อง อีกทั้งกำหนดลักษณะและบทบาทของตัวละครให้มีลักษณะสอดคล้องกับท้องถิ่น

การเปรียบเทียบลักษณะทางสังคมพบว่า สถานภาพของบุคคลในวรรณกรรมทั้ง 3 ฉบับ กวีกำหนดสถานภาพของตัวละครไว้ 2 กลุ่มคือ กลุ่มชนชั้นปกครองกับกลุ่มชนชั้นผู้ถูก ปกครองกลุ่มชนชั้นปกครองสามารถใช้อำนาจกำหนดชะตาชีวิตของบุคคลในสังคม และ บุคคลในสังคมสามารถปรับเปลี่ยนสถานภาพทางชนชั้นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งสมบารมีของ แต่ละบุคคล วรรณกรรมทั้ง 3 ฉบับ สะท้อนความเชื่อที่มาจากพุทธศาสนา ความเชื่อทางไสย ศาสตร์และความเชื่อทางโหราศาสตร์ รวมถึงสะท้อนพิธีกรรมต่าง ๆ คล้ายกัน ทั้งนี้เกิดจาก การถ่ายทอดวัฒนธรรมและอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนา

สมัย วรรณอุตร (2545 : 272-273) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและ ลาวเรื่องลำพูษา การศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า วรรณกรรมทั้ง 2 ฉบับเป็นวรรณกรรมที่มี ลักษณะร่วมกันทุกอย่าง กล่าวคือใช้ปลาร้ามาเป็นประเด็นหลักในการนำเรื่องโดยมีจุดมุ่งหมาย ในการแต่งเพื่อแสดงให้เห็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรม มีลักษณะคำ

ประพันธ์ประเภทร้อยแก้วมีแพร่หลายในภาคอีสานมากกว่าประเทศลาว ในเชิงวรรณศิลป์ทั้ง 2 ฉบับ ก็มีลักษณะเหมือนกัน กล่าวคือแก่นเรื่องเน้นในเรื่องกฎแห่งกรรม โครงเรื่องและการดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับเวลา ฉากมีทั้งฉากแบบเหมือนจริงและแบบจินตนาการ แต่ฉบับลาวจะพรรณนาฉากธรรมชาติได้ละเอียดกว่าฉบับอีสาน มีตัวละครที่เหมือนกันคือมีตัวละครมนุษย์และอมมนุษย์ ตัวละครที่เป็นมนุษย์มีการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารที่ไพเราะสละสลวยตลอดถึงมีการใช้โวหารประเภทต่าง ๆ เป็นภาพพจน์ที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเกิดความรู้สึกคล้อยตามในเชิงสังคมทั้ง 2 ฉบับได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อหลักธรรมคำสอนของชาวอีสานและชาวลาวที่เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวอีสานและชาวลาวเกือบทุกอย่างทั้งหลักในการปกครอง หลักในการดำเนินชีวิต ตลอดถึงจารีตประเพณี คติความเชื่อและค่านิยมส่วนเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น อันเป็นหลักฐานที่ยืนยันชัดเจนว่า ชาวอีสานและชาวลาวมีความเคารพศรัทธาที่ตั้งมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

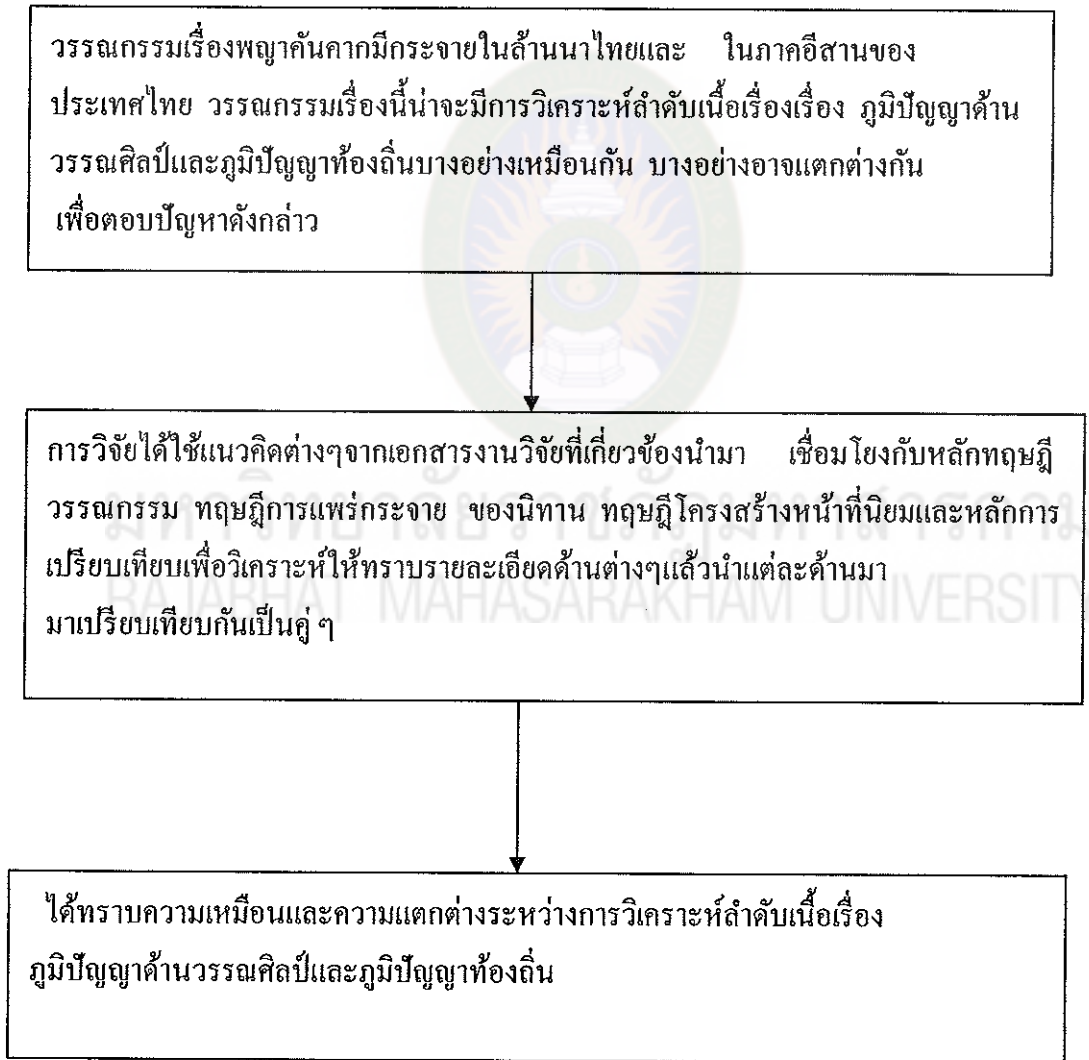
พระมหาโยธิน ปัตตสาตี (2547 : 229) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมภาคเหนือภาคอีสานเรื่อง นางแดงอ่อน จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมทั้งสองฉบับนี้ เป็นชาดกนอกนิบาตที่มีอนุภาคบางตอนรับอิทธิพลมาจากนิบาตชาดกและปัญญาชาดก และบางตอนก็ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ อนุภาคและตัวละครของฉบับภาคเหนือมีมากกว่าฉบับภาคอีสานลักษณะการประพันธ์ฉบับภาคเหนือเป็นร้อยแก้ว ส่วนฉบับภาคอีสานเป็นโคลงสารการดำเนินเรื่องของฉบับภาคเหนือมีลักษณะเป็นชาดกมากกว่าฉบับภาคอีสาน แต่มีแก่นเรื่องเหมือนกัน คือแก่นเรื่องใหญ่ได้เสนอแนวคิดหลักในเรื่องกฎแห่งกรรม แก่นเรื่องรองได้เสนอเรื่องความกตัญญูคุณทวดที่ ฉากมีทั้งฉากที่สมจริงและฉากในจินตนาการ ตัวละครมีทั้งฝ่ายมนุษย์และอมมนุษย์ที่เป็นทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายอธรรม ศิลปะการใช้ถ้อยคำในฉบับภาคเหนือใช้คำที่ง่ายอ่านแล้วเข้าใจทันที ส่วนฉบับภาคอีสานมีการเล่นสัมผัสได้คล้องจองไพเราะซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสัมผัสอักษร ในฉบับภาคเหนือใช้สาธกโวหารเด่นกว่าฉบับภาคอีสาน คุณค่าทางสังคมนั้นสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา และความเชื่อที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

พระมหาวัลลภ บุญล้อม (2548 : 347-348) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมชาดกเรื่องวิรุณบัณฑิต ผลการศึกษาเปรียบเทียบเชิงวรรณศิลป์ พบว่าวรรณกรรมทั้ง 3 ฉบับมีเนื้อเรื่องแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร และฉากที่เหมือนกัน ด้านที่มาของเรื่องสันนิษฐานว่าฉบับชินวรฯ และฉบับภาคเหนือมีที่มาจากอรรถกถาชาดก ฉบับภาคอีสานสันนิษฐานว่ารับมา

จากภาคเหนือเพราะมีเนื้อเรื่องที่คล้ายกัน และพบคำภาษาถิ่นเหนือในฉบับภาคอีสานเป็นจำนวนมาก ส่วนลักษณะการประพันธ์ก็เป็นร้อยแก้วเหมือนกัน ต่างเพียงสำนวนการแปลที่ฉบับภาคเหนือและฉบับภาคอีสานมีการพรรณนาความที่ให้ภาพพจน์ดีกว่าฉบับชินวรฯ และทั้ง 3 ฉบับใช้เทศนาโวหารมากที่สุดเพราะแทรกคำสอนข้อธรรมะต่าง ๆ อยู่ตลอดเรื่อง

ผลการศึกษาเปรียบเทียบเชิงสังคม พบว่ามีเนื้อหาที่ทำให้เห็นสภาพสังคม การปกครองการประกอบอาชีพ การละเล่น ค่านิยม ตลอดจนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่คล้ายกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย